

KNJIŽEVNO DJELO MATE BASTIANA

Mirjana Strčić
Pedagoški fakultet Rijeka

Mate Bastian (1828-1885) vrlo je istaknuta pojava u životu istarskih Hrvata u XIX. stoljeću, jedan od vođa i organizatora hrvatskog narodnog preporoda u Istri. Istovremeno, Bastian je bio i plodan književni stvaralac, stjecajem okolnosti do danas neadekvatno vrednovan i relativno manje poznat u hrvatskoj književnoj povijesti. Njegovo je književno djelo sačuvano necjelovito (cijela pjesnička zbirka pripremljena za štampu zagubljena mu je), a manje je književnopovijesnoga interesa posvećeno i njegovim objavljenim pjesmama, koje ponajčešće odražavaju duh epohe hrvatskoga narodnog preporoda u Istri, u punom usponu u drugoj polovini XIX. stoljeća. U ovom se prilogu razmatraju i interpretiraju sačuvane Bastianove pjesme, s težnjom da se njegovo pjesničko djelo revalorizira kao pojava vrijedna pažnje, a sam M. Bastian kao rodonačelnik i utemeljivač modernoga hrvatskog pjesništva u Istri, koje od Bastianova vremena do danas čini vrijednu sastavnicu hrvatske književnosti u cjelini.

Sredinom prošlog stoljeća Istra je imala svoga pjesnika, kojeg bismo mogli nazvati utemeljivačem moderne poezije na ovome tlu ¹ :

- 1 Razvojni put novije hrvatske književnosti u Istri sve do najnovije, poslijeratne epohe znatno se razlikovao od razvoja matičnog toka hrvatske književnosti, od ilirskog pokreta vezanog za teritorij nekadašnje Banske Hrvatske. U XIX. i na početku XX. st. Istra, s Kvarnerskim otocima, bila je u okvirima Habsburške Monarhije izdvojena u zasebnu administrativno-političku jedinicu, odijeljena od svoje nacionalne središnjice, a u odnosu na nju veoma različita po općim uvjetima društvenog života. Stoga je i evolutivni put hrvatskoga književnog stvaralaštva u Istri imao niz svojih specifičnosti, pa se može govoriti i o zasebnome istarskom književnom krugu - barem tijekom XIX. i na početku XX. stoljeća, do početka prvog svjetskog rata. Zbog svega toga M. Bastian je i mogao biti istaknut kao osnivač modernoga pjesništva u Istri.

Mate Bastian² sredio je u to doba rukopisnu zbirku lirike,, spremnu za tisak, i to - koliko možemo imati uvida u nju - pjesama koje ulaze u isti red s pjesničkim stvaralaštvom u tadašnjem književnome hrvatskom centru - u Zagrebu. Igram slučaja, ne možemo danas znati sve o prvoj fazi Bastianova stvaralaštva niti o svemu onome što je i kasnije nastalo u njegovoj pjesničkoj radionici. Za književnu povijest sačuvala su se u cjelini samo njegova ostvarenja tiskana u tršćanskoj "Našoj slogi" od 1870. god. dalje³, a to je tek jedan dio njegovog književnog rada, i to onaj koji može sliku pjesnika Bastiana dati samo jednostrano. Sve ostalo - Bastianova zbirka lirike, rukopisi njegovih nedovršenih djela za koje znamo, pjesme koje je vjerojatno ispjevao, a o njima ne znamo ništa - sve je to zagubljeno, danas nedostupno.

- 2 Autorica ovoga priloga pripremila je izbor poezije pod naslovom "Antologija hrvatskog pjesništva Istre XIX. i XX. stoljeća", s uvodnom studijom, koji se u dvije knjige štampa u IX. kolu edicije "Istra kroz stoljeća". Taj će izbor pjesništva ilustrirati bogatstvo hrvatske pjesničke riječi u Istri, a istovremeno ukazati i na osobenosti koje se javljaju u tome pjesničkom korpusu te na mjesto koje M. Bastian zauzima u njemu.
- Mate Bastijan (čita se i često piše Baštijan) rođen je 1828.god. u zaseoku Jugi-Baštijani, Viškovo, u Kastlavštini; započeo je školovanje u Viškovu, zatim nastavio u Rijeci (1841-1846), u Zagrebu (1846-1848), u Gorici (1848-1851) te u Trstu (1851-1852). Kao svećenik radio je u Umagu i Crnom Vrhu, a od 1858. god. kao profesor u Trstu, gdje je i umro 1885.godine. Vrio je istaknuta pojava društvenog života Istre u XIX.stoljeću, jedan od vođa i organizatora hrvatskog narodnog preporoda u Istri, te mu je historiografija koja prati preporodno razdoblje u Istri posvetila nezaobilaznu pažnju. Stoga, a i zbog općeg razumijevanja manje poznatih podataka u ovom prilogu, valja uputiti na opću literaturu o tome razdoblju: "Knjiga o Istri", Zagreb 1968; Božo Milanović, "Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri", I i II, Pazin 1967. i 1973; Jaroslav Šidak- Mirjana Gross-Igor Karaman-Dragovan Sepić, "Povijest hrvatskog naroda 1860-1914", Zagreb 1968; zbornik "Hrvatski narodni preporod u Istri", Zagreb 1969; Matko Rojnić, "Hrvatski narodni preporod u Istri", "Narodno sveučilište", III, 3-4, Zagreb 1957; Fran Barbalić, "Narodna borba u Istri od 1870. do 1915 godine", Zagreb 1962; isti, "Prvi Istarski sabori (1861-1877)", "Rad" JAZU 300, Zagreb 1954; zbornik "Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vjekove", Beograd 1952; Petar Strčić, "Počeci organiziranog političkog pokreta Hrvata u Istri u XIX stoljeću", "Jugoslavenski istorijski časopis", br.4, Beograd 1969, str. 95-99; isti, "O pravaštvu u Istri i na Kvarnerskim otocima krajem 60-tih i početkom 70-tih godina 19. stoljeća", "Historijski zbornik", XXIX-XXX, Zagreb 1976-1977, str. 347-364; Mirjana Strčić, "Društvene i političke prilike u Istri u 19. i u početku 20. stoljeća", "Nastava povijesti", br.3-4, Zagreb 1981, str.205-218. O M. Bastianu zasebno: Petar Strčić, "Mate Bastian. Istarski preporoditelj, političar i pjesnik", "Istarski mozaik" V, br.6, Pula 1967, str.353-365; književnohistorijsko osvjetljenje M. Bastiana, s literaturom, i u knjigama Mirjana Strčić, "Istarska beseda i pobuna", I i II, Pula 1984 i 1985, na više mjesta.
3. O kontinuitetu Bastianove suradnje u "Našoj slogi" od 1870. do njegove smrti govori i nekrolog tiskan u tome listu u povodu Bastianove smrti: "Poučnim i članci, svojim pogledu po svijetu, najposlije rodoljubivim pjesmami, rjesio je od početka pa do najnovijega vremena stupce našeg lista". "Naša sloga", XVI, br.48, Trst 26.XI.1885.

Donekle se Bastianovo djelo može rekonstruirati, parcijalno, u dijelovima, na osnovi dviju studija što ih je o Bastianu objavio Marin Sabić u zagrebačkom "Vijenču" 1889. i 1895. godine.⁴ Tek zahvaljujući Sabićevim interpretacijama u kojima su citirani Bastianovi stihovi, ponekad i cijele pjesme, pažljivu istraživaču moguće je, kako-tako, cjelovitije naslutiti Bastianovu pjesničku ličnost. No, i vremena se mijenjaju, današnji interpretator citirao bi možda kao osobito vrijedne neke sasvim druge stihove od onih što ih je naveo Sabić, pa se opet vraćamo na žalosnu spoznaju da o Matu Bastianu ne možemo znati više. S prijekim okom gledamo na onoga "mladog istarskog književnika A.T." koji je očito zadnji u rukama imao Bastianovu rukopisnu ostavštinu, a nije - kako je to 1889. god. najavljivao Marin Sabić⁵ - objavio ni Bastianovih djela, ni svoje studije o njemu.

Pa ipak, iz ovo malo što nam je ostalo, možemo ponoviti tvrdnju da je Mate Bastian osnivač moderne lirike u Istri, rodonačelnik poezije koja je na ovome tlu evoluirala do danas. Književnog materijala iz kojeg se da naslutiti i sagledati pravo Bastianovo značenje ipak ima: uz djelimiče sačuvane stihove u Sabićevim studijama, tu su i pjesme objavljene u "Našoj slogi" pred pjesnikovu smrt⁶, tu je i živi i duhoviti feljton "Istrionensia ili diple babinoga Marka" (1884. i 1885)⁷, odlomak poeme o Trsatu ponad Rijeke (1884)⁸, brojni dijalozi Jurine i Franine i drugih ličnosti⁹ na stranicama toga glasila, prvoga i jedinoga tadašnjeg lista na hrvatskom jeziku u Istri (i Kvarnerskim otocima).¹⁰

- 4 Marin Sabić, "Mate Baštijan, istarski pjesnik i preporoditelj hrvatske misli u Istri", "Vienac", XXI, brojevi 4-5 i 7-12, Zagreb 26.1. do 23.11.1889, te zatim: "Mate Baštijan, kao dramatski i epski pjesnik", "Vienac", XXVII, brojevi 22-31, od 1.VI. do 3.VII. 1895.
- 5 M. Sabić "Mate Baštijan" n.dj., "Vienac", XXI, br.4, Zagreb 26.1.1889, str.62.
- 6 U 1884. i 1885. godini M. Bastian je, u "Našoj slogi" objavio gotovo trideset pjesama. Sve su te pjesme tiskane bez autorova imena, ali su Bastianovi suvremenici znali da su one njegove. Jedan dio njih citira i M. Sabić u svojoj studiji, a pet ih je pod Bastianovim imenom tiskano i u "Velikom čiril-metodskom koledaru za 1907", Zagreb 1906.
- 7 Prvi nastavak feljtona tiskan je u br. 48 (27.XI) iz god. 1884, te zatim u brojevima 2 (8.I), 3 (15.I), 20 (14.V), 32 (6.VIII) i 42 (15.X) tijekom 1885. godine.
- 8 Odlomak poeme o Trsatu tiskan je u zadnjem, 52.broju "Naše sloge" iz 1884.godine.
- 9 "Naša sloga" je godinama, i nakon Bastianove smrti, objavljivala humorističke dijaloge popularnih Jurine i Franine, u kojima su se pratile sve aktualne pojave, ličnosti i događaji iz tog vremena. Gotovo u cjelini ti su razgovori bili pisani čakavštinom, a Jurinu i Franinu likovno je uobličio talentirani slikar Ivan Bastian, brat-bližanac Matin.
- 10 Pokrenuta 1870. godine, "Naša sloga" je više od tri decenija bila jedino hrvatsko glasilo u Istri (prije nje na hrvatskom jeziku bila su tiskana samo dva godišta kalendara "Istran", za 1868. i 1869. godinu), a njezina je uloga u pokretu istarskih Hrvata (i Slovenaca) bila presudna. Pojava "Naše sloge" najznačajnija je prekretnica u razvoju preporoda, centar okupljanja vodećih snaga narodnog pokreta i političkog organiziranja, snažno sredstvo borbe za opstanak hrvatskoga nacionalnog elementa u Istri, izvrgnutoga političkom, ekonomskom, kulturnom i denacionalizatorskom pritisku od strane vrlo uske ali moćne, vladajuće talijanaško-talijanske grupacije. "Naša sloga" nije bila samo političko glasilo nego je istovremeno - kao jedini hrvatski list - u Istri imala i funkciju književnog časopisa, otvorivši svoje stranice cijeloj grupaciji hrvatskih literarnih stvaralaca, osobito u periodu do 1900.godine. O značenju "Naše sloge": Josip Bartulić i Petar Strčić "Stogodišnjica "Naše sloge"", Pazin-Rijeka 1970; zbornik "Pazinski memorijal 1970", Pazin 1971, s prilogima više autora; Silvana Monti Oreš, "I giornali Triestini dal 1863 al 1902", Trst 1976; Mirjana Strčić, "Dobričina uloga u izdavanju prvih hrvatskih glasila Istre i Kvarnerskih otoka", zbornik "Juraj Dobriča 1812-1882", Pazin 1985, str. 165-187; isto i u knjizi "Istarska beseda i pobuna", i, n.dj., str.11-33.

Što je sve još iz mnoštva uredničkih članaka i ostalih priloga u "Našoj slogi" napisao Bastian osobno u vrijeme kada je uređivao list, danas je teško reći. Vjekoslav Spinčić tvrdi da je Bastian taj list ne samo uređivao nego da ga je punih devet godina "ponajviše i sam ispunjavao", te da je rubriku "Politički pregled" pisao do kraja života.¹¹ Tu, publicističku stranu Bastianove djelatnosti nije do danas nitko detaljnije istraživao. Isto tako, moglo bi biti iznenađenja i u pogledu Bastianove suradnje u tadašnjim književnim časopisima izvan Istre.¹²

O širem političkom i kulturnom Bastianovu značenju u okviru hrvatskoga narodnog preporoda do danas je dosta znano. Poznat je njegov udio u političkom pokretu istarskih Hrvata i očita činjenica da je rame uz rame s biskupom Dobrilom bio u vodstvu prve generacije preporodnih djelatnika, u prvom redu po radu u "Našoj slogi".¹³ Kao centar okupljanja preporodnih snaga i medij preko kojega su one iznosile svoj politički program te izravno djelovale na buđenje nacionalne svijesti i otpora u svojoj sredini, "Naša sloga" je cijelo prvo desetljeće na izvanredno efikasan način odigrala svoju društvenu funkciju vođena rukom upravo Mata Bastiana.¹⁴ S druge strane, neosporan je i Bastianov udio u pokretanju toga lista, jednak udjelju biskupa Dobrile.¹⁵ Isto tako, zahvaljujući i Bastianovu utjecaju, bez sukoba i političkih konfrotacija koji bi oslabili preporodni pokret, vodstvo političkoga pokreta relativno je bezbolno prešlo iz ruku Dobriline i Bastianove jugoslavenski i narodnjački orijentirane generacije u ruke borbenijih, pravaški usmjerenih Matka Laginja¹⁶, Matka Mandića¹⁷ i Vjekoslava Spinčića¹⁸; nakon Dobriline smrti 1882.god. Bastian je, uz Dinka Vitezića¹⁹, ostao najistaknutija figura Dobrilina kruga, a upravo njegove pjesme objavljene pred kraj života pokazuju usmjeravanje prema potrebama radikalnije i zaoštrenije političke borbe s talijanaško-talijanskim hegemonističkim snagama. Kako ćemo vidjeti, Bastian je u svojim pjesmama iz te, druge faze svoga stvaralaštva zacrtao osnovni smjer i tematiku što će u djelima istarskih pisaca prevladavati do kraja stoljeća, smjer naglašene borbenosti i otvorenog apostrofiranja svih kriznih točaka tadašnjega društvenog života.

Jer, ne smijemo zaboraviti da je književna produkcija koja prati proces nacionalne integracije i preporodne pokrete i u Evropi, i u ilirskom pokretu u nas, snažno izražavala političke ideje svoga doba, objedinjujući politička i kulturna nastojanja pripadnika tih kretanja. Isto je tako i Mate Bastian, imajući pred očima iskustvo ilirskih književnih stvaralaca, znatan dio svojih literarnih napora obilježio duboko humanističkim i - dijalektički gledano - neizbježnim nacionalnim utilitarizmom. Dapače, svoj neosporni i svestrani umjetnički talenat, svoja intimna, ljudska i

11 Vjekoslav Spinčić, "Crtice iz hrvatske književne kulture Istre", Zagreb 1926, str. 86-89.

12 M. Bastian je, npr., u zagrebačkom "Nevenu" još 1855.god. objavio pjesmu "Liburnjanin s vrha Učke na povratku u domovinu", u riječkom godištu "Nevena" 1858.god. prozni sastav "Slavulj ptica u tuđu jat (Kao basna)"; Jovan Sundečić u svome crnogorskom kalendaru "Orlić" za 1866.god. objavio je Bastianovu pjesmu "Pjesnikova žalost", a V. Spinčić spominje njegovu suradnju u "Pozoru", "Obzoru", "Svetozoru" (u knjizi "Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj poivijesti od 925-1925," Zagreb 1925); dio Bastianovih objavljenih radova nalazi se u "Bibliografiji rasprava, članaka i književnih radova", knj.4, Leksikografskog zavoda, Zagreb 1959, str.274-275.

13 V.bilj.2

14 O tome više u radu Mirjane Gross "Značaj prvih deset godišta 'Naše sloge' kao preporodnog lista", "Pazinski memorijal 1970",n.dj., str.39-59, te općenito u do sada navedenoj literaturi.

15 Za razliku od jednog dijela historičara koji pokretanje "Naše sloge" u prvom redu vezuju uz ime biskupa Jurja Dobrile, autorica ovog priloga smatra da je u tome poduhvatu jednako značajan i Mate Bastian; o tome ponajprije u prilogu "Dobrilina uloga" u zborniku "Juraj Dobrila",n.dj.

16 V.knjigu: Matko Laginja, "Književna djela i rasprave", edicija "Istra kroz stoljeća", knj. 23, Pula-Rijeka 1983, s uvodnom studijom i bibliografijom koautora Mirjane i Petra Strčića; M. Strčić, "Književno djelo Matka Laginje", u zborniku "Prilozi o zavičaju", sv.4, Pula 1986, str.123-133.

17 Viktor Car Emlin, "Matko Mandić. Osvrt na njegov život i rad", Samobor 1938.

18 Važnija literatura o V. Spinčiću: "Spomen knjiga 60-godišnjice zastupnika naroda prof. Vjekoslava Spinčića", Kastav 1909, (Uredili: Kazimir Jelusić i Vladimir Nazor); "Znameniti i zaslužni Hrvati", n.dj., str.243-244; F.Barbalić, "Narodna borba u Istri",n.dj.,na više mj.; B.Milanović, "Hrvatski narodni preporod", I i II, na v. mjestu

19 O Dinku Viteziću općenito u literaturi o preporodu u Istri, osobito rad P.Strčića:"Gospodarska problematika u prvoj Vitezićevoj "Poslanici", "Pazinski memorijal",sv.3, Pazin 1972, str.143-166.

pjesnička pregnuća, Mate Bastian je zatomio i zapostavio, podređujući ih ciljevima nacionalne borbe, onako kako će nakon njega učiniti i talentirani Matko Laginja ili Rikard Katalinić Jeretov²⁰.

Bastian je svoju pjesničku sudbinu - svoju tragediju umjetnika i svoju historijsku, humanistički uzvišenu misiju nacionalnog borca - izrazio u pjesmi "Mojim pjesmama":²¹

Ajte, moje, ajte	Zarko mi je srce	Ajte dakle, ajte
Pjesme bezimene,	Plamtilo pod vami,	Pjesme bezimene
U narod mi dragi,	Čutljivi će ljudi	Razpaljujte Istru
Same i bez mene.	Osjetit i sami.	Same i bez mene!

Ogromna ljudska, moralna snaga izražena je u tim stihovima. Imao je taj pjesnik do tada već hrpu pjesama u kojima je započeo svoju pravu umjetničku ispovijed, no svjesno ih gura od sebe određujući 1884. okvire svoje pjesničke misije: sve pjesme u "Našoj slogi" ostale su nepotpisane, bezimene, u svojoj goloj upućenosti Istri, narodu; pjesnikova osobnost, njegovo ime, njegove intimne težnje, ostaju anonimni, zatamljeni tragičnom i svjesnom odlukom. I uistinu, oslobođen početkom osamdesetih godina uredničkog rada, upravo je te, 1884. godine, Bastian u "Našoj slogi" objavio tridesetak pjesama, nepotpisanih, izrazite programske orijentacije. Nacionalno-rodoljubna problematika može se sagledati i u ranijim njegovim radovima: u pjesmi "Liburnjanin sa vrha Učke na povratku u domovinu", objavljenoj 1855. god. u "Nevenu", u nizu pjesama iz zagubljene pjesničke zbirke što nam ih je priopćio Sabić, u nedovršenoj drami "Zadnji kastavski kapetan"²², u nacrtu za alegorijsko-historijsku dramu s karakterističnim naslovom "Slavija"²³ Međutim, pjesme iz druge faze, objavljene u "Našoj slogi", gotovo bez iznimke odražavaju historijski trenutak, fokusirajući se na najznačajnije probleme iz života istarskih Hrvata.

Početak osamdesetih godina, u vrijeme nastupa pravaškog naraštaja, koji bespoštednim mjerama socijalnog iskorištavanja i nacionalno-političke diskriminacije hrvatskog življa od strane talijansko-talijanske grupacije odgovara isto tako bespoštednim napadima kao sredstvom obrane, Bastian je svojim budničarskim angažmanom davao primjer cijeloj generaciji pisaca što se postupno afirmirala do kraja stoljeća²⁴. Čitajući samo njegove pjesme iz toga vremena, suvremeni će naš čitalac izravno sagledati goruće probleme ugrožene hrvatske mase u Istri.

Bastianova pjesma "Istarski Hrvat i susjedi mu"²⁵ jednostavno i neposredno osvjetljava osnove nacionalnog sukoba u Istri, s tiranskim nastupom zapadnog susjeda, njegovim pozivanjem na pravo da vlada nad neciviliziranom, barbarskom hrvatskom masom, s politikom

- 20 O Rikardu Kataliniću Jeretovu više priloga M.Strčić:"Antologijski Jeretov", "Dometi", II, br.2, Rijeka 1969, str.48-54 (s izborom pjesama), te u proširenoj verziji pod istim naslovom u knjizi "Istarska beseda i pobuna", I,n.dj.,str.63-76; u knj. II "Istarske besede" o Kataliniću na više mj., osobito na str.57-60 te na str.102-105; "Dva istarska pjesnika. Iz korespondencije Drago Gervais-Rikard Katalinić Jeretov", "Istra", XV, 2-3, Pula 1977, str. 15-39.
- 21 Pjesma je objavljena u "Našoj slogi", XV, br.20, Trst 15.V.1884.
- 22 O Bastianovoj nedovršenoj drami opširno je pisao M. Sabić u radnji "Mate Baštiljan",n.dj., "Vienac",XXVII, br. 22-27, Zagreb 1895.
- 23 Bastianovu "Slaviju" spominje M.Sabić u citiranoj radnji, u br.30, iz 1895.godine.
- 24 Stvaralaštvo hrvatskih istarskih književnika iz vremena hrvatskog narodnog preporoda u Istri stjecajem prilika ostalo je u hrvatskoj književnoj povijesti gotovo nepoznato i neistraženo sve do najnovijeg vremena. Istraživanje književnih pojava iz toga vremena pokazalo je, međutim, kontinuitet literarne produkcije, koji teče u ovisnosti o zakonima književne evolucije te o razvoju općih društvenih prilika u Istri. Prilikom istraživanja nametnula se i periodizacija toga stvaralaštva, s uočljive tri faze razvoja: prvo razdoblje teče od prvih prepreporodnih i preporodnih pojava s odjecima ilirizma u prvoj polovici XIX.st. sve do 1870, do pojave "Naše sloge"; slijedi zatim doba "Naše sloge", do početka XX.stoljeća, te završno preporodno razdoblje do 1914.godine, s više glasila u Istri, povezivanja s literarnim nacionalnom maticom i zahtjevnijim umjetničkim nivoima, s težnjom prema emancipiranju od političke svakidašnjice. Mate Bastian svojim se pjesama uključuje u prvu i drugu fazu, kao prototip talentiranoga pjesnika koji je sve svoje osobne i pjesničke snage podredio ciljevima narodne borbe. Više o generaciji pisaca koji nastupaju nakon Bastiana, do kraja stoljeća, u radu M.Strčić "Doba 'Naše sloge' u hrvatskoj preporodnoj književnosti u Istri (1870-1900)", "Histria historica", IV,sv.2, Pula 1981. (tiskano 1983), str.7-65, te u ostalim ovdje već citiranim radovima autorice.
- 25 Pjesma je najprije objavljena u "Našoj slogi", XV, br.21, Trst 10.VII.1884, zatim u Sabićevu radu ("Vienac", br.11 iz 1889,n.dj.) te u "Velikom ćiril-metodskom koledaru za 1907",n.dj.,str.53.

koja "Vreba na Hrvata/Da se raznarodi", kako to veli pjesnik. Istovremeno, u pjesmi je rečeno i ovo:

Al ipak nek pamte,	Pa da ćemo i mi
Da se preko glave	Istarski Hrvati
Genija vremena	I sebe i svoje
Pobjede ne slave.	Očuvati znati.

Svojim je riječima pjesnik izrazio misao o prirodnom pravu svakog naroda na samoopredjeljenje, potvrđujući da svijest hrvatskog naroda u Istri o sebi i svojim pravima postoji, potvrđujući istovremeno i spremnost na borbu.

U toj je pjesmi Bastian dotakao i problem denacionalizacije hrvatskog življa u Istri, provođene nasilno i svim sredstvima političkog i ekonomskog pritiska, a isto tako i problem šarenjaka - potalijančenoga sitnog građanstva koje je okretalo leđa svome narodu u želji da se društveno afirmira i pređe na vladajuću stranu. Šarenjaštvo je bilo jedan od najvećih problema u to doba, pa je preporodni pokret pred sobom imao i borbu za politička prava hrvatskog stanovništva, i borbu protiv takvih oblika odnarođivanja. Tu je bolnu točku Bastian u više navrata apostrofirao, pa tako i u pjesmi "Šarenjakom"²⁶, u kojoj svojoj odnarođenoj braći upućuje riječi:

Hrvatska vas majka	A vi jim sad zato
Pod srcem nosila,	Ko da su tepice,
Hrvatskim vas mlijekom	Sramujuć se roda-
Jadne zadojila.	Plijuvate u licel

Na isti je način pjesnik ukazao i na socijalnu problematiku, bolje rečeno - na činjenicu da je nacionalni sukob u Istri u dobroj mjeri temeljen na socijalnoj suprotstavljenosti hrvatskoga sela s ekonomskom nadmoći talijanaško-talijanskog sloja. U nadolazećim uvjetima kapitalističkog privređivanja, pritisnut otplatom ezonerskog duga²⁷ i velikim porezima, čak i zaostalim kolonatskim odnosima u bivšem mletačkom dijelu Istre, osiromašeni hrvatski seljak - većinski istarski živalj - pada u žrvanj zelenaštva, talijanaško-talijanskog kapitala i nadošle grupe Karnjela, doseljenoga življa iz furlansko-venetske regije, koji silom zauzimaju pozicije u hrvatskom selu. Cijela se ekonomska studija može tako napisati na osnovi Bastianovih pjesama "Lihvarom" i "Karnjelom", na osnovi pjesme "Seljakom"²⁸, u kojoj ne plače nad seljaštvom, nego ga poziva na direktnu borbu. Nije Bastian mimoišao ni potrebu školovanja hrvatske omladine ("Istarskim hrvatskim roditeljima")²⁹, markirajući nametanje talijanskog jezika na svim nivoima društvenog života; gotovo i nema problema na kojem se nije zaustavio, bezimen, vjeran svojoj odluci rečenoj u "Mojim pjesmama" da "razpaljuje Istru", održavajući svoj narod u nevremenima historije.

Kada je riječ o "Našoj slogi", ne bi trebalo zaboraviti ni činjenicu da je Bastian za svoga urednikovanja na njenim stranicama počeo objavljivati književne priloge, doprinijevši tako da prvo

26 Objavljeno u "Našoj slogi", XV, br.5, Trst 31.I.1884, zatim u M. Sabića ("Vienac", br.12, god.1889), te u "Velikom ćiril- metodskom koledaru", n.dj., str.53.

27 O otplati ezonerskog druga: Zvane Črnja, "Uloga ezonera u zaoštavanju nacionalnog sukoba u Istri", zbornik "Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri", n.dj., str.335-349.

28 "Lihvarom" objavljena u "Našoj slogi", u br.7 iz 1884, u Sabića u "Vlencu" br.12 iz 1889; "Karnjelom" u "Našoj slogi" br.9 iz 1884, u Sabića u "Vlencu" br.11 iz 1889; "Seljakom" je objavljena u "Našoj slogi" br.22 iz 1884.

29 Objavljeno u "Našoj slogi", br.37 iz 1884, te u "Velikom ćiril-metodskom koledaru" n.dj., str.52.

hrvatsko glasilo preuzme istovremeno i funkciju književnog časopisa, zadržavši je do kraja stoljeća. Isto tako, Bastian je kao urednik sigurno doprinio da se na stranicama lista održi i čakavski kontinuitet književnih priloga, što drugo svjetlo baca i na pojavu Nazorove kasnije čakavštine.³⁰

Krenuli smo od dijela Bastianova književna stvaralaštva koji ga karakterizira kao pojavu tipičnu za doba nacionalnog preporoda, na onaj način na koji smo navikli gledati pjesnike ilirskog pokreta - Stoosa, Demetra, Gaja. Ma koliko pri tome imali razumijevanja za imperativ budničarstva i nacionalnog utilitarizma u stvaralaca preporodnog razdoblja, punu valorizaciju književnih pojava dobit ćemo tek uvažavanjem imperativa uže, umjetničke komponente literarnih tvorevina. A Mate Bastian nije samo vrel i dobronamjerni rodoljub - ostaci njegovih zagubljenih literarnih radova pokazuju da je to bio talentiran pjesnik, široka zamaha, nijansiranih izražajnih mogućnosti i životnih sadržaja što ih je tematizirao. Školovan u Rijeci, Zagrebu, Gorici, živeći u Trstu, Bastian je morao biti čovjek široke kulture i načitanosti, poznavao je najveće vrijednosti našega literarnog nasljeđa - Gundulića, Njegoša, antička dostignuća, Torquata Tassa, npr., morao je dobro poznavati i dramsku književnost, u osnove njegovih stihova utkana je naša narodna pjesma.

Započevši s pjesmama na latinskom jeziku, Bastian je vrlo brzo i bez poteškoća zapjevao i na svome jeziku, lako prevladavši osnove naše versifikacije. Pjesma objavljena u "Nevenu", nastala vjerojatno 1848, teče lako i tečno, ukrštenim osmercima i šestercima; u pjesmama što ih je citirao Sabić u lakokrilom ritmu izmjenjuju se i sedmerci sa šestercima, njegove četiri elegije ispjevane su u šestercima, "Ljubavni pogled"³¹ pokazuje sigurno ovladavanje najtežom pjesničkom formom - sonetom, nalazimo u njega Saphinu strofu, okušavao se i u jedanaestercima. Najčastije je pjevao u oslonu na naš narodni deseterac, obogaćen originalnom metaforikom, opkorachenjima i rimom, davši mu tako svoje, lirsko obilježje.

S druge strane, i tematika je u Bastiana raznolika. Epoha romantizma i osobne pjesnikove sklonosti unijeli su u njegove stihove cijeli niz pejzaža, u okvire nijansirane pejzažne atmosfere utkani su i najosobniji, intimni Bastianovi lomovi, u lirске scene njegove drame mjestimice su uorkestrirani pejzažni stavci. Duboko lirsko, istovremeno i misaono Bastianovo biće realiziralo se u njegovim pjesmama izrazite refleksije, a započeta poema "Trsa" podsjeća na Njegoševu "Luču mikrokozma". Umjetnik po vokaciji, Bastian je ispjevao i himnu pjesmi ("Pjesma o pjesmi")³², a osobito je impresivno što ga i u najtežim, čemernim trenucima intimnoga klonuća u život vraća upravo svijest da može pribjeći poeziji; u teškom času pesimističkoga beznađa sam je sebi uputio pitanje:

Smrt? Što buncaš, plahi poletarče?
Živi, živi, al u višnjih kruzih.
Ne osjeti, kak te nježno dirnu
Svetim skutom štiteče koprene?...
Ajmo brže zviezdám u svatovel!³³

Neke od refleksivno-ispovjednih pjesama Sabić nije citirao u cjelini, no čini se da je upravo u njima izbilo Bastianovo osjećanje ljudske, životne omeđenosti i onemogućenosti svećeničkim pozivom. Jasno je, međutim, takvo njegovo životno razočarenje iz stihova u kojima bez prikrivanja

30 Bastian je još 1869. u jednom pismu - u kojem predlaže izdavanje lista pod imenom "Hrvatska straža" - najavio da bi "imao taj list biti napomieš književni i prostupučki u istarskom narječju", dakle da bi dio priloga bio tiskan čakavštinom. Uređujući cijeli decenij "Našu slogu", Bastian je jednim dijelom i ostvario tu svoju ideju, te je list za njegova urednikovanja (ta je praksa nastavljena i kasnije, pod uredništvom Matka Mandića) donosio čakavske priloge u kontinuitetu (dijaloge Jurine i Franine, feljtone, pripovijetke, igrokaze, humoreske, Laginjin "Basne", zatim "Pačahurije" Viktora Cara Emína). Nakon 1900.god. Car Emin je cijeli "Narodni list" u nekoliko godišta izdavao čakavštinom, a i M.Laginja je svoju komediju "Šilo za ognjilo" napisao čakavski. Tako je čakavski književni kontinuitet održan tijekom XIX.stoljeća, čim se dobila mogućnost za tisak, unatoč snažno ispoljenoj težnji da se i književnom štokavštinom pridonese procesu hrvatske nacionalne integracije. Došavši u Istru, i Vladimir Nazor - utemeljitelj modernog toka čakavske lirike u XX.stoljeću - u periodu do 1914. piše svoje čakavske pjesme, pa poznavao u tadašnjih istarskih književnih prilika preostaje da se upita nije li jednim dijelom na Nazora djelovao i postojeći čakavski književni kontinuitet u istarskome preporodnom krugu pisaca. Više o tome u knjizi "Istarska beseda i pobuna", II,n.dj.,na v.mj., osobito na str.68-71.

31 Vidjeti u M.Sabića, "Vienac" br.9 iz 1889,n.dj.

32 "Naša sloga", XV, br.42, Trst 16.X.1884, a u Sabiću u 12. broju "Vienca" iz 1889,n.dj.

33 Riječ je o pjesmi kojoj Sabić ne navodi naslova, u "Viencu", br.8 iz 1889,n.dj.

iznosi teška iskustva u goričkom sjemeništu, a isto tako i iz nekoliko pjesama ljubavne tematike, neočekivane u mlada klerika. U sačuvanim elegijama, svjestan da mu je život uskratio pravo na ljubav, pjesnik je zabugario:

Osamljena lista
U zelenoj gori
U proljeće lipa;

S osaljene pada
U jeseni suho
Ožučelo lišće;

Osamljeno kuca
Pusto sveder srce
Tvog, Vilo, pjesnika.³⁴

No, u Bastianovo vrijeme hrvatski su mladići iz Istre u svijet evropskih kulturnih i civilizacijskih dostignuća ulazili samo kroz vrata sjemeništal

Drama "Zadnji kastavski kapetan" ostala je, nažalost, i zagubljena i nedovršena. Povijesni događaj iz 1666. godine, kada su Kastavci u borbi za svoje pravice pogubili kapetana Morellija, u Bastiana je oživotvoren na razini tadašnje naše romantičarske drame - Demetrove "Teute" ili dramskih ostvarenje Đure Jakšića. Iako manjka završni čin, vidljiva je - iz Sabićeve interpretacije i citiranih stihova - široka zasnovanost autorove zamisli, težnja da psihološki motivira likove, da na bazi kontrasta - poput Njegoša - oslika mletačku i kastavsku sredinu. Osobito je zanimljiv lik Morellija, prikazana kao čestita i dobroćudna čovjeka, ma koliko inače bio prisutan rodoljubni angažman autora kao čovjeka XIX. stoljeća, a isto tako i antiklerikalno stajalište narodnjačkog svećenika Bastiana prema riječkim jezuitima. S naznačenim lirskim stavcima, i spjevana fleksibilnim i nijansiranim desetercima, Bastianova je drama mogla zauzeti značajno mjesto u našoj dramskoj, inače deficitarnoj književnosti. Da je stigao do nas, zanimljiv bi bio i Bastianov herojsko-komični ep o zidanju lovranske lože³⁵, kao ostvarenje romantične satire, usmjerene na stvarnost ali i na samoga autora. Religiozno-filozofski ep o Trsatu³⁶ pokazao bi - tek načeto - Bastianovo gledanje na pokretala historije te na borbu dobra i zla, u najširem, univerzalnom smislu.

U cjelini gledano, do danas je značenje Mata Bastiana u znatno većoj mjeri sagledano i vrednovano u okvirima historiografije, u općem njegovu doprinosu razvoju hrvatskog narodnog preporoda u Istri. Kao pjesnik, u pregledima hrvatske književne povijesti - zajedno s cijelom grupacijom istarskih hrvatskih pisaca preporodnoga doba - nije našao svoje mjesto, ili je samo spomenut. Sačuvano u dijelovima, ne cjelovito Bastianovo pjesničko djelo ipak nam i danas pruža mogućnost da ga izvučemo iz zaborava i da ga, iz relacije njegova doba, valoriziramo kao literarnu pojavu vrijednu pažnje, kao rodonačelnika cijeloga jednoga toka pjesništva u okvirima hrvatske književnosti općenito.

LITERATURA (izbor)

- Barbalić, Fran. Narodna borba u Istri od 1870. do 1915. godine. Zagreb, 1962; Prvi istarski sabori (1861-1877). Rad u JAZU 300, Zagreb, 1954.
- Bratulić, Josip, i Strčić, Petar. Stogodišnjica "Naše sloge". Pazin-Rijeka, 1970.
- Čar, Viktor Emin. Matko Mandić. Osvrt na njegov život i rad. Samobor, 1938.
- Crnja, Zvane. Uloga ezonera u zaoštavanju nacionalnog sukoba u Istri. Zbornik Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri. Zagreb, 1969, str.335-349.
- Gross, Mirjana. Značaj prvih deset godišta "Naše sloge" kao preporodnog lista. Zbornik Pazinski memorijal 1970. Pazin, 1971. Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri. Zagreb, 1969. Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vjekove. Beograd, 1952.
- Knjiga o Istri. Zagreb, 1968.
- Milanović, Božo. Hrvatski narodni preporod u Istri I i II. Pazin, 1967. i 1973.
- Monti Orel, Silvana. I giornali Triestini dal 1863 al 1902. Trieste, 1976.
- Pazinski memorijal 1970. Pazin, 1971.
- Rojnić, Matko. Hrvatski narodni preporod u Istri. Narodno sveučilište, III, 3-4, Zagreb, 1957.
- Sabić, Marin. Mate Baštijan, istarski pjesnik i preporoditelj hrvatske misli u Istri. Vienac, XXI, brojevi 4-5 i 7-12, Zagreb, 26.I. do 23.III.1889; Mate Baštijan kao dramski i epski pjesnik. Vienac, XXVII, brojevi 22-31, od 1.VI. do 3.VII.1895.
- Strčić, Mirjana. Društvene i političke prilike u Istri u 19. i u početku 20.stoljeća. Nastava povijesti, br.3-4, Zagreb, 1981, str.205-218; Istarska beseda i pobuna I i II, Pula 1984. i 1985; Dobričina uloga u izdavanju prvih hrvatskih glasila Istre i Kvarnerskih otoka. Zbornik Juraj Dobrila 1812-1884. Pazin, 1985, str.165-187; Književno djelo Matka Laginje.

34 Iz "Proljetnica", prema Sabićevu radu, u "Viencu" br.10 iz 1889. god.,n.dj.

35 O epu u radnji M.Sabića, "Vienac" br.29 i dalje, iz 1895,n.dj.

36 U Sabićevoj radnji, "Vienac" br.28 i 29, iz 1895,n.dj.

Zbornik

- Prilozi o zavičajju, IV, Pula, 1986, str.123-133; Antologijski Jeretov. Dometi, II, br.2, Rijeka, 1969, str.48-54; Dva istarska pjesnika. Iz korespondencije Drago Gervais-Rikard Katalinić Jeretov. Istra, XV, br.2-3, Pula, 1977, str.15-39; Doba "Naše sloge" u hrvatskoj preporodnoj književnosti u Istri (1870-1900). Histria historica, IV, sv.2, Pula, 1981. (1983), str.7-65.
- Strčić, Petar. Mate Bastian. Istarski preporoditelj, političar i pjesnik. Istarski mozaik, V, br.6, Pula, 1967, str.353-365;
- Počeci organiziranoga političkog pokreta Hrvata u Istri u XIX stoljeću. Jugoslavenski istorijski časopis, br.4, Beograd, 1969, str.95-99; Gospodarska problematika u prvoj Vitezijevoj "Poslanici". Pazinski memorijal, sv.3, Pazin 1972, str.143-166.
- Spinčić, Vjekoslav. Crteže iz hrvatske književne kulture Istre. Zagreb, 1926, str.86-89.
- Spomen-knjiga 60-godišnjice zastupnika naroda prof.Vjekoslava Spinčića. Kastav, 1909. (uredili: Kazimir Jelušić i Vladimir Nazor).
- Šidak-Gross-Karaman-Šepić. Povijest hrvatskog naroda 1860-1914. Zagreb, 1969.

Zusammenfassung

Mirjana Strčić
Literarisches Werk von Mate Bastian

Mate Bastian (1828-1885) ist eine hervorragende Erscheinung im Leben der Kroaten in Istrien des 19. Jahrhunderts. Er war einer der Anführer und der Organisatoren der Kroatischen Volkserneuerungsbewegung in Istrien, gleichzeitig war er ein fruchtbarer, literarischer Schöpfer, durch das Zusammentreffen verschiedener Umstände bis heute nicht zurecht bewertet und in kroatischer Literaturgeschichte verhältnismäßig weniger bekannt. Sein literarisches Werk ist unvollständig erhalten. (Eine zur Veröffentlichung vorbereitete Gedichtensammlung ist verloren). Weinger Interesse ist an seine veröffentlichte Gedichte gewidmet, die vor allem den Geist der Kroatischen Volkserneuerungsbewegung in Istrien in vollem Aufstieg der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts widerspiegeln.

In diesem Beitrag werden erhaltene Gedichte von Bastian betrachtet und interpretiert, hinstrebend zur Revalorisierung seines literarischen Werkes als eine merkwürdige Erscheinung allein der Persönlichkeit von Bastian als Begründer der modernen kroatischen Dichtkunst in Istrien, die von Bastian bis heute ein wertvoller Bestandteil der kroatischen Literatur im Ganzen darstellt.